

אסתר ואתגר המיניות

ד"ר שגית מור

עלילתה של מגילת אסתר מונעת משני סיפורים שלובים זה בזה. האחד משלב שתי גיבורות נשיות, שמחליפות זו את זו בחצר המלך אחשוורוש, והשני כולל שני גברים המתחרים זה בזה על מידת השפעתם על המלך אחשוורוש ושלטונם באמצעותו על הנעשה בממלכה. המשותף לשני הסיפורים הוא שגיבוריהם היהודים – גם אסתר גם מרדכי – נאבקים בהמן, ובסופו של דבר מקדמים את העלילה אל סופה ה"טוב" מבחינת היהודים כמובן.

ענייננו ברשימה זו הוא בסיפור הראשון, בבחינת דרכה של אסתר להשגת נצחונה, והאתגר שהעמידה בפני חז"ל. העלילה שאסתר היא גיבורתה הראשית נפתחת מראשיתה בהצגת הוויה מינית פרועה שמתחוללת בחצר המלך אחשוורוש:

"ביום השביעי כטוב לב המלך פיין אמר למחמוץ בנתא חרבוניא בנתא נאבנתא זתר וכרפס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשוורוש: להביא את נשתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות להראות העמים והשרים את נפיה כי טובת מראה היא" (אסתר א 10-11).

ושתי, שמבינה מה עלול לקרות לה בקרב המון גברי שתוי וחוגג, ממאנת לבוא (חז"ל דורשים את הפסוק – רק בכתר מלכות, דהיינו עירומה לחלוטין מלבד כתר לראשה. ראו, ויקרא רבה יב). על כך היא מואשמת כמורדת וממרידה את שאר הנשים בממלכה: "להבזות בעליהן בעיניהן באמנם המלך אחשוורוש אמר להביא את נשתי המלכה לפני ולא באה: והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה לכל שרי המלך וכדי בזיון וקצף" (שם 17-18), ועל כן מסולקת מן המלכות.

אסתר, בוחרת באסטרטגיה הפוכה מזו של ושתי כדי להשיג את שאיפותיה ומטרותיה. אסתר נוקטת בדרך של "If you can't bit them join them". היא מתייצבת עם שאר הבתולות לתחרות היופי על תפקיד המלכה. אמנם יצוק בהתנהגותה משהו שונה משאר הנשים, והוא המפלה אותה לטובה גם בעיני הגי שומר הנשים וגם בעיני המלך, ואמנם מרדכי המודאג "מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה" (מגילת אסתר, ב 11). בכל אלה יש אולי ללמדנו שלגבי יהודים השתתפות זו בתחרות המשיכה המינית על משרת המלכה איננה דבר המובן מאליו, אולם עובדה היא שהם אינם מנסים להתחמק מן המעשה המנוגד בתכלית למוסר תורתם.

ניצחונה של אסתר – ותשועת היהודים כולם – מושגת אף היא במניפולציה מינית. אסתר, מזמינה את אחשוורוש והמן למשתה פרטי בחדרה. היא אינה מסתפקת במשתה אחד, ומזמינה את שניהם למשתה יין גם למחרת היום. הגברים, שנרגשים מתשומת הלב הנשית המורעפת עליהם, שמחים להמשיך בחגיגה גם למחרת היום. בשעת המשתה הבא, לאחר שאסתר מספרת לאחשוורוש על הצרה שנפלה עליה ועל עמה מידו של המן, יוצא המלך נסער אל גינת הביתן. המן, שרואה את הרעה המתרגשת עליו, מבין שהמפתח להצלתו הוא חנופה ודיבור על ליבה של אסתר. המלך השב מן הגינה מופתע לראות כי "יהמן נפל על המטה אשר אסתר עליה". המן לא מספיק כנראה ללחוש באוזני המלך "זה לא מה שאתה רואה", ושומע את זעמו של המלך בדבריו "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית" (שם ז 8). גורלו של המן נחרץ, ואסתר בכוח תושייתה ומיניותה מושיעה את העם היהודי.

מגילת אסתר מעמידה אתגר קשה בפני חז"ל, חכמים גברים, מנהיגי הקהילה היהודית. אסתר היא אישה שמגיעה להשגיה בזכות מיניותה, ופיתוייה. גיבורה זו עומדת בניגוד לדמות האישה היהודית האידאלית שמעצבת התרבות היהודית – צנועה, חסודה וסגורה בביתה. אי אפשר להפוך אותה למרשעת – שהרי היא שחוללה את הישועה – אך היא מאיימת ומאתגרת את התפיסה המקובלת של החכמים לגבי ההתנהגות הנדרשת מ"בחורה טובה". הדיון של חז"ל בגיבורת המגילה, הופך למעשה לדיון במיניותה של האישה, ונפרש במדרשים על אסתר על פני מספר דפים בתלמוד הבבלי (מסכת מגילה י"ג ע"ב – ט"ו ע"ב).

דרכם של החכמים להתמודד עם מיניות זו נעשית בשני אופנים מנוגדים ומשלימים:

הכיוון האחד – הדגשת יופיה ומיניותה של אסתר, שמציג אותה באור לא מחמיא. דוגמא לכך אפשר למצוא במדרש על הפסוק "וַיָּאֵת מֵאֵמֶר מְרַדְכֵי אֶסְתֵּר עֲשֵׂה פֶאֶשֶׁר הִיָּתָה בְּאֶמְנָה אֵתוּ" (אסתר ב' 20): "אמר רבה בר לימא משמו של רב: שהיתה עומדת מחיקו של אחשוורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי". מדברי רב מסתבר כי אסתר שוכבת הן עם המלך הן עם דודה מרדכי (והלא "דוד" הוא כינויו של האהוב בשיר השירים). במדרש אחר על הפסוק "וַיִּצְאֶה הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכֶּל הַנָּשִׁים וַתֵּשָׂא חֵן וְחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבָּתוּלוֹת" (שם ב' 17) דורש רב: "ביקש לטעום טעם בתולה – טעם, טעם בעולה – טעם". הדיון הגברי של בית המדרש באסתר מאפשר אפוא להציף פנטזיות מיניות שברגיל מושתקות בתחומי החברה.

הכיוון השני באמצעותו מתמודדים חכמים עם האתגר הוא בדיוק הפוך. אסתר לא כל כך יפה, הפיתוי והצלחתה הם נס שנעשים לה שלא בזכות מעלותיה הגופניות. לשיטה זו אסתר היתה צדיקה וצנועה, אך איכשהו גרם אלוהים לאחשוורוש להתאהב בה בניגוד לרצונה. דוגמאות למדרשים ממין זה אנו יכולים למצוא בדברים הבאים: "רבי יהושע בן קרחה אמר: אסתר ירקרוקת היתה, וחוט של חסד משוך עליה" (במדרש על שמה הנוסף (הדסה מלשון הצמח הדס). ובמקרה אחר, על הפסוק "וַיְהִי כִּכְאוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר הַמֶּלֶכָה עֹמֶדֶת בְּחֶצֶר נְשֵׂאָה חֵן בְּעֵינָיו וַיּוֹשֶׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שַׂרְבִּיט הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַתִּקְרַב אֶסְתֵּר וַתִּגַּע בְּרֹאשׁ הַשַּׂרְבִּיט" (אסתר ה' 2) אמר רבי יוחנן: "שלשה מלאכי השרת נודמנו לה באותה שעה: אחד שהגביה צוארה, ואחד שמשך חוט של חסד עליה, ואחד שמתח את השרביט". אסתר אפוא מכוערת למדי, אך בצוק העיתים מלאכי השרת שינו את תכונותיה כדי לחולל את הנס. השרביט עצמו נדרש כרמז לאיבר מינו של המלך "וכמה? (נמתח השרביט) אמר רבי ירמיה: שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה, ואמרי לה: על שש עשרה, ואמרי לה: על עשרים וארבע".

הדיון במגילת אסתר חושף אפוא את הפנטזיות המיניות של הקוראים לא פחות משל גיבורי המגילה. לצערי, כיוון שלישי, לפיו אישה יכולה להיות גם יפה, גם מפתה וגם צדיקה אינו מבצבץ בצורה משמעותית בדיוניהם של הגברים מן הדורות הקודמים שעסקו בפרשה. אולם השאלה – האם יש אפשרות שאשה יפה, המודעת ליופיה ומשתמשת בו, יכולה להיחשב (ולתפקד) גם כבעלת תכונות מוסריות ראויות – היא שאלה שדורנו אולי כבר מסוגל לתת לה תשובה אחרת.